Ні, не видержу! Не можу довше видержати! Мушу прилюдно признатися до гріха, хоч знаю наперед, що на душі мені не буде легше від того. Адже ж відплата тут неможлива, бо яка ж відплата може винагородити невинне пролиту кров, надолужити замордоване життя?

Аж страшно мені робиться, коли ціла ота нещасна подія ясно, з усіми подробицями вирине в моїй пам'яті. Від того часу минуло багато літ, певно більше як тридцять. Я був тоді невеличкий сільський хлопчина і бігав, граючись, по лісах і полях мойого рідного села.

Власне надійшла весна, один із перших гарних теплих днів. Перший раз по довгій зимовій неволі в тісних душних хатах ми, сільські діти, могли побігати собі свобідно. Ми вибігли на сіножать, що ще була гола і сіра від скиненої недавно зимової перини. Тільки десь не-десь прокльовувалася з землі свіжа зелень: сквапливі острі листки тростини, ще позвивані в острі шила листки хріну та лопухів над потоком. Тільки в недалекім лісі сподом усе забілілося від дикого часнику, що власне починав уже відцвітати, від білих і синіх підліщків.

Над нами здвигалося темно-синє склепіння неба, всміхалося сонце, а на далеких вершках Карпат блискотіли ще здорові снігові шапки, мов іскристі діамантові корони. Та їх краса не зворушувала нас надто дуже, бо ми почували кождої хвилі холодний зимовий подув, що йшов від них униз до сходу сонця. І річка почувала се; вранці вона була ясна і чиста і плюскотіла тихенько, мов уліті, а тепер клекотіла гнівно в своїх тісних берегах і протискалася вниз своїми жовтаво-брудними розбурханими водами: се були якраз оті блискучі діаманти, розтоплені весняним сонцем.

Та все те не в силі було попсувати нашу весняну радість. Ми ходили, скакали, і підскакували, і бігали довкола, і відвідували всіх наших знайомих: старого могучого дуба на краю лісу, що то по його кріпких конарах * (* К о н а р-гілка.) ми літом лазили навзаводи з вивірками * (*

В и в і р к а— білка.); високу похилену березу з жалібно навислими тоненькими гілками, що ми їх звичайно надуживали на гойданку на велику гризоту пана лісничого; тихі криниці в лісовій гущавині, де ми, позасідавши за грубими яворами та в'язами, не раз придивлялися вечорами лисам, борсукам та диким кабанам, що сюди приходили пити; і вкінці глибокі, чисті млинівки* (* Млинівка — ставочок.), де ми щонеділі з гачками чатували на щупаків, а коли припекло сонце, з криком і реготом освіжувалися в чистій холодній воді.

Кожне місце довкола тих млинівок, найбільш улюблений терен наших забав, оглядали і обнишпорювали ми зовсім докладно. Се був спуст стародавнього великого ставу. Півперек долини, від лісу до лісу підіймалася здоровенна гребля, що тепер, обрівняна і здавна розорювана плугом, виглядала як довгий рівний горб, тільки в трьох місцях перерваний: раз потоком, що тут скручував аж під ліс і гнівно булькотів і рвав та підмулював високий стрімкий берег, і два рази згаданими вже млинівками, одинокими останками колишнього панського ставу. Ті млинівки були не надто широкі, глибокі з на сажень, отінені декуди вільхами, вербами та лозовими корчами. Літом густа пахуча трава та квітки білої конюшини нависали з берегів аж над саме водяне дзеркало. Тепер, щоправда, довкола було досить голо і сумно, та й у воді, що вліті густо-часто оживлювалася плюскотом щупаків і громадами червонооких плотиць, які звичайно плавали цілими купами під проводом одної найбільшої, тепер було тихо. Та ми, проте, щокрок заглядали цікаво в воду під кожний прут, під кожний зів'ялий лопух, у кожний корч, чи не задушився де який наш знайомий щупак під льодом або чи пані видра не була ласкава зробити нашим рибам візиту.

— Пес! Пес! — засичали нараз два чи три хлопці, що йшли передо мною, схилилися до землі і поповзли тихо наперед, намагаючися обступити довкола один корч.

— А вам що таке? Що там таке? — запитав я поневолі також шептом.

— Птах! Птах! Не бачиш його?

— Де він? Де?

— Ось тут у корчі. Побіг. Ми ще такого не видали. Не літає, мабуть, лиш бігає.

Поки ще хлопці обступали корч, я пішов просто до середини корча, обережно розгорнув густі гіллячки і побачив справді невеличкого пташка, що сховався в торішній сухій траві. Не знаю, чи він був ослаблений, чи переляканий, досить, що, побачивши мене над собою, не полетів і не побіг, і я в тій хвилі мав його в руці. Всі хлопці позбігалися, аби побачити мойого бранця.

— Ах, який гарний!

— Такого пташка я ще не бачив ніколи.

— Гляньте лише на його очі!

— А його пір'ячко!

Се був маленький болотяний пташок, які в нашій підгірській околиці показуються дуже рідко. Пір'я на нім було попелясто-сіре з легеньким перловим полиском, дзьобик тоненький, темно-зеленкуватий і такі ж самі довгі тонесенькі ноги. Він сидів тихо, затулений у моїй долоні, не тріпався, не дряпав і не дзьобав, як се звичайно чинять інші дикі птахи, коли їх зловити в руку.

— Що ти будеш робити з ним? — запитали мене деякі хлопці, озираючи зависними очима гарну добичу в моїй руці.

— Понесу його додому.

— Будеш його пекти?

— Або я знаю. Буду його годувати.

— А знаєш, що він їсть?

— Побачу. Коли не схоче їсти хліба, то, може, буде їсти мух, а коли не мух, то хробаків, а коли не хробаків, то слимаків, або сім'я, або пшоно. Вже щось винайду для нього.

Я справді поніс малого гарного пташка додому і посадив його не до клітки, а в середину подвійного вікна, де мав більше куди бігати і літати, більше світла і повітря. Пташок не літав і не перхав, а тільки бігав вздовж шиб, тут і там постукуючи своїм тоненьким дзьобиком о скло та раз у раз, як мені бачилось, тужно поглядаючи на широкий вольний світ. Часом зупинявся, схиляв головку і знов підносив її наглим пташачим рухом або перехилював її набік, так, що одно око, бачилось, блукало по гілках близької яблуні, і потім знов потакував головкою так сумно і зрезигновано * (* Зрезигновано —безнадійно.), немовби хотів сказати:

— Ах, там надворі так гарно і тепло, та моя весна пропала! Я в неволі!

Мене щось немов шпигнуло в серце, коли я кілька хвиль придивлявся сьому пташкові. Мені самому зробилося сумно.

— Пусти його! Пощо будеш його держати тут! — прошептало щось у мойому нутрі.

— Але ж він такий гарненький! І я ж зловив його! — відповів я вперто собі самому. — Може, він привикне. Коли б я тільки знав, чим його годувати!

З годуванням мав я справді чимало клопоту. Я поклав пташкові кілька кришечок хліба, кільканадцять зерняток проса і кільканадцять

хатніх мух, кожний рід поживи окремо в чистенькій мушлі * (* Мушля — черепашка.), поставив йому черепок води і пішов геть, аби лишити його в спокої. Коли вечором я повернув додому і зазирнув до свойого пташка, то побачив, що він ані не доторкнувся до поживи, тільки сидів у кутику, високо вгору простягнув тоненьку шийку і, не зми-гаючи оком, глядів крізь вікно надвір, де серед пурпурової пожежі заходило сонце за снігову шапку Хребти-гори, і від часу до часу потакував головкою так сумовито і безнадійно, що я не міг довше дивитися на нього.

"Може, се нічна пташина, — подумав я, — і аж уночі буде їсти".

Ся думка заспокоїла мене трохи, і я спав твердо і не думав про пташка. Скоро рано, ще до схід сонця, я побіг знов до світлиці і зазирнув до вікна. Пташок усе ще сидів на тім самім місці, де я вчора бачив його, усе ще простягав шийку високо догори і все ще, не змигаючи оком, глядів крізь вікно на широкий, вольний світ отам за скляними шибами і від часу до часу потакував головкою. До поживи ані не доторкнувся.

— Пусти його! Пусти його! — закричало щось у мойому нутрі. — Пощо тобі мучити його? Адже ж він згине з голоду.

— Ні, — відізвався інший, упертий голос у мойому нутрі, — я мушу видибати * (* Видибати — вишукати.), чим він годується! Принесу йому слимаків, й хробаків, і жаборини.

Не знаю, відки мені стрілила до голови така думка, що він може їсти жаборину. Досить, я побіг на пасовисько, назбирав усяких дрібних слимачків, накопав хробачків і виловив з води добру жменю жаб'ячої ікри і приніс усе те мойому бранцеві. Він навіть не звертав уваги, коли я всі ті достатки клав перед нього, не показував ані страху, ані найменшої цікавості, ані крихітки апетиту на ті ласощі. Здавалося, що тільки сонце, і тепло, і весна там, на широкім вольнім світі, займали всю його увагу.

Того дня мав я якусь роботу, тож пішов геть і вернув аж вечором. Я поспішився заглянути до пташка. Він бігав, легенько потакуючи, здовж шиб і навіть не доторкнувся до поживи.

"Диво дивне!" — подумав я і хотів зараз випустити його на волю. Та мені прийшло на думку, що тепер він, певно, ослаблений і нездатний до літання, а коли зараз вечором випущу його ось тут на подвір'ї, то се буде для нашого котика дуже легка і пожадана добича. Ліпше буде, коли ще сьогодні він переночує у мене. А завтра ранісінько я занесу його на те саме місце, де його зловив, і пущу на волю.

Другого дня, схопившися ранісінько з соломи, я побіг до свойого бранця. Він усе ще не брався до ніякої поживи і сидів, ослаблений і втомлений, у куточку, очима все зазираючи крізь вікно на волю. Він спокійно дав себе взяти і поглянув на мене тими самими невимовно сумними оченятами, якими дивився крізь шиби на сонце та на яблуневі гілки. Раз навіть він потакнув головкою, немовби хотів сказати:

— Так, так, знаю вже, куди мене несуть. Я вже давно знав, що воно дійде до того.

Я виніс його на подвір'я. Він сидів спокійно в моїй долоні й не пручався. Я чув його м'яке пір'ячко і його тепле тіло.

"А смачне мусить бути його м'ясо! —стрілила мені нараз думка через голову. — А що якби його зарізати і дати спекти?"

"Пусти його! Пусти його! — шепче щось, мов добрий ангел, у моїм нутрі. — Адже ж бачиш, він такий маленький. Навіть заходу не варто, щоб його пекти!"

"Але ж бо шкода його пускати! Я ж зловив його! " — бунтувалася дитяча впертість у моїм нутрі.

"Пусти його! Пусти його!" — лебеділо щось тихо-тихо в найглибшій глибині моєї душі.

А пташок сидів тихо і зрезигновано в моїй жмені. Я створив долоню — він не полетів. Щось огидливе, злорадне тріумфувало в моїм нутрі. "Бачиш! Він сам не хоче! Ти ж дав йому змогу втікати, чому ж не втікав?"

"Але ж він слабий і зголоднілий", — лебеділо щось тихо-тихо в глибині моєї душі.

— Ет, що там! — скрикнула дитяча впертість, і в найближчій хвилині я відкрутив головку малому гарному пташкові. Він затріпав раз чи два рази своїми тоненькими ніжками, з шийки виплили дві чи три крапельки крові, і малого гарного пташка не стало. В моїй долоні лежав холодний бездушний труп.

І нараз зломилася, розвіялася вся моя впертість, моя завзятість, моє самолюбство. Я почув виразно, що я отсе зробив щось безглузде, огидливе, що я допустився безсердечного вбійства, навалив на себе провину, якої не відпокутую і не відмолю ніколи. Адже ж я знівечив зовсім безцільно таке гарне невинне життя! Ось тут, на вольнім божім світі, перед лицем сього ясного, теплого, весняного сонця я видав і сповнив жорстокий, нічим не мотивований засуд на смерть. Тепер я почув зовсім ясно і виразно, що се вбійство було зовсім безцільне. Адже ж сього бідного трупика я не зможу ані обскубти, ані їсти. Ні, я не мав сили навіть ще раз поглянути на нього. Я випустив неживого пташка з руки і, засоромлений, стурбований, пригноблений і змішаний, я побіг геть, геть від нього, щоб не бачити його, щоб затерти в душі навіть споминку про нього. Мені дуже хотілося плакати, але я не міг; щось немов кліщами стискало мою душу, і вона не могла в сльозах вилити свойого болю. Маленький гарний пташок лежав у моїй душі, я поніс його з собою, і мені здавалося завсіди, що він глядить на мене своїми невимовно сумними оченятами, глядить з тихою резигнацією, потакує головкою і шепче тихо-тихесенько:

"Ах, я се й знав, що пропала моя весна, що неволя буде заразом і моя смерть!"

У м'якому, вразливому дитячому серці не довго тривали ті турботи. По двох-трьох днях я вже забув про пташка і його нещасну долю. Забув, бачилось, назавсіди. Вражіння мойого злочину залягло десь у темнім куті моєї душі, і звільна його присипали, прикрили і погребли інші вражіння, інші спомини.

А проте воно не завмерло. Минуло цілих двадцять літ, і коли на мене звалився перший великий удар нещасливої долі, коли я, молодий, з серцем, повним жаги, бажання жити і любити, посеред чудового літа сох і в'янув у тюрмі і мусив почувати, як розбивалися всі мої надії, як без милосердя толочено, розтоптувано, без цілі і без ума нівечено та руйновано все те, що я вважав найдорожчим скарбом своєї душі, тоді серед тривожної безсонної ночі явився мені той маленький гарний пташок, шпигонули мене в саме серце його сумні, повні тихої резигнації оченята, прошептали мені його повільні рухи ті несамовито страшні слова:

— Ах, моя весна пропала! Я в неволі! Знаю вже, знаю, чим-то воно скінчиться!

І відтоді я не можу позбутися сього спомину. Він затроює мені кожну хвилину щастя, розбиває мою силу і відвагу в нещасті. Він мучить моє сумління грижею * (* Грижа — журба, гризота.), і мені здається, що все дурне, безцільне, жорстоке і погане, що я тільки коли зробив у своїм житті, скристалізувалося в конкретний образ отсього малого, невинно замордованого пташка, щоб тим докучливіше мучити мене. Тихими ночами я чую, як той пташок тихо-тихо стукає дзьобиком о шибу, і я прокидаюся зо сну. А в хвилях тривоги і розпуки, коли лютий біль запускає кігті в моє серце і грозить ось-ось зламати силу моєї волі, мені здається, що я сам той маленький, слабосилий, голодний пташок. Я чую, що якась уперта, завзята і нерозумна сила держить мене в жме-ці,

показує мені невловимі привиди свободи і щастя, та може в найближчій хвилі без причини і без цілі скрутить мені голову.